
Fler offentliga experiment

I den offentliga sektorn blandas beprövad metod med genomgripande reformer. När förändringar genomförs är de inte sällan påtvingade utifrån, och ofta framkallade av ekonomisk nödvändighet. Ett prekärt finansiellt läge kan göra förändringar som igår var otänkbara till dagens högsta visdom.

Men dagens visdom ger inte sällan grunden för morgondagens besvikelse, i synnerhet när förändringarna är otillräckligt genomtänkta. Detta ger anledning att önska sig ett återuppväckt svenskt utredningsväsende. En utredning som styrs på parlamentarisk grund, som inte begränsas annat än av de allra mest oundgängliga direktiven, och där man under tillräckligt lång tid ges möjlighet att begrunda ett problem och allsidigt pröva olika lösningar, ger förutsättningar att fatta beslut som inte kort efter genomförandet måste revideras.

Som en naturlig del av ett reformerat utredningsväsende bör man också visa ökad beredvillighet att systematiskt testa policyförslag i begränsad skala. 'Den goda utredningen' kompletteras då med försök som syftar till att ge kompletterande kunskaper innan en fullständig reform sätts i sjön. Ett gott föredöme i detta avseende är den uppföljning som genomförts av sysselsättningseffekter av sänkt arbetsgivaravgift i Norrbotten 1984–1986. Bland annat gavs forskare, från försökets början, möjlighet att utforma den utvärderingsmetod som skulle användas.

Exempelvis kunde på sådana grunder kontrollgrupper tillskapas (kommuner i näraliggande län) med en i övrigt likartad arbetsmarknadssituation.

Senaste årens utveckling av forskningen inom experimentell ekonomi har ytterligare förbättrat möjligheten att genomföra sådana försök. Det ekonomiska experimentet ger forskaren, och i förlängningen beslutsfattaren, utrymme att i en starkt stiliserad avbildning av verkligheten undersöka hur centrala aspekter av policyförslag påverkar förutsättningarna för företag och individer. Alltså: först experiment, därefter kontrollerat försök och på grundval av dessa erfarenheter den nya politiken.

Från den svenska miljö där jag arbetar kan man peka på några fall där fortsatt experimentell prövning inom en snar framtid skulle kunna följas upp med olika typer av tillämpningar i begränsad skala:

Vägverket genomför stora delar av sin drift- och underhållsverksamhet med hjälp av entreprenörer som utses efter ett standardiserat upphandlingsförfarande. Somliga företag som vill delta i budgivningen kan emellertid ha svårt att uppskatta de faktiska utförandekostnaderna; andra företag kanske vill delta i anbudsgivningen i flera regioner. För delar av underhållsverksamheten finns det därför anledning att pröva en alternativ upphandlingsform; med en öppen (simultan) budgivning kan man ge företag löpande information om det vid varje

tillfälle gällande högsta-budet. På så sätt skulle sannolikt verkets kostnader för verksamheten kunna pressas ytterligare.

Riksgäldskontoret lånar upp pengar genom att sälja statspapper på auktion. Den budgivare som lägger lägsta anspråk på avkastningen/räntan får köpa dokumentet. En budgivare som får tilldelning betalar för varje enhet värdepapper ett pris som är lika med det egna budet. En alternativ prisregel vore att de budgivare som bjudit de högsta priserna alla betalar ett och samma pris för sina tilldelade värdepapper, nämligen det lägst accepterade budet (jämviktspriset). Detta skulle kunna ge staten lägre upplåningskostnader.

Tågtrafiken har (i huvudsak) avreglerats. En fördelning av rätten att bedriva trafik med utgångspunkt från de bud som operatörerna lämnar under en tidtabellägningsprocess skulle

kunna medverka till att maximera nyttan av tillgänglig och ofta knapp bankkapacitet.

En utredning överväger för närvarande principerna för fördelning av rätten att sända radioprogram. De experimentella och framför allt praktiska erfarenheter på detta område som under senare år gjorts i USA visar att staten denna väg kan dra in pengar till statskassan, att samhället kan säkerställa en effektiv användning av radiofrekvenser *samtidigt* som väl preciserade rättvisehänsyn kan beaktas.

Från principiella utgångspunkter finns det goda grunder att tro att man i de exempel som nu givits kan förbättra dagens beslutsprocesser. Innan förslagen genomförs kan de med fördel prövas i avgränsade miljöer. Detta kan på ett förtjänstfullt sätt kombineras med ett förstärkt utredningsväsende.

JAN-ERIC NILSSON